

Muistiinkirjaamisesta kriittisiin tulkintoihin – katsaus integraatiohistorian poliittisuuteen¹

JANNE TAALAS

Johdanto

Toisen maailmansodan jälkeen integraatio on ollut keskeinen osa länsieurooppalaista politiikkaa: kansallisia poliitikkoja on enenevästi ryhtynyt laatimaan yhteisesti tai sovittamaan yhteen, ja joillain aloilla kansallisvaltiot ovat luopuneet vallastaan ylikansallisen päätöksenteon hyväksi. Samalla on syntynyt uusi tutkimuksen haara, joka on keskittynyt analysoimaan integraation nimellä kulkevaa monisäikeistä ilmiötä. Tässä tutkimusperinteessä on ollut kaksi punaista lankaa. Yhtäältä integraatiota on tarkasteltu historiattomana ja universaalina ilmiönä keskittyen systeemiin kysymyksiin ja toisaalta sitä on lähestytty sodan jälkeiseen historialliseen tilanteeseen liittyvänä ilmiönä. Ensin mainitut tutkimukset – usein otsikon ”integraatioteoriat” alla – ovat saaneet suuremman huomion, kun taas jälkimmäiset integraatiohistoriaan pureutuvat tutkimukset ovat jääneet vähemmälle huomiolle, eikä niistä ole Suomessa juuri keskusteltu.

Keskustelun puute hämmästyttää, koska integraatiohistoriaan liittyy mielenkiintoisia näkökulmia. Historialliset tutkimukset luovat kokonaiskuvan integraatioon liittyvistä tapahtumista ja prosesseista, joiden hahmottaminen on integraation monisäikeisyyden vuoksi vaikeaa. Itse asiassa integraation historiantarkistus on

tuottanut useita selitysmalleja siitä, mitä integraatio on ja mitkä ovat sen keskeiset mekanismit. Nämä selitysmallit kietoutuvat erottamattomasti myös nykypäivän poliittisiin keskusteluihin muotoillen argumentteja, rakenteista keskustelua ja ohjaten keskustelijain käsityksiä.

Lisäksi integraatiohistorian kirjoituksessa on tapahtunut rajuja muutoksia, jotka jo sinällään herättävät kiinnostusta. Integraatiohistorian kirjoitus koki 1980-luvulla vallankumouksen, kun vanhat 1950-luvulta periytyvät oletukset ja näkemykset asetettiin kyseenalaisiksi. Vallankumoukselliset onnistuivat nopeasti repimään alas suurimman osan vanhasta järjestyksestä, valtaamaan yliopistojen strategiset paikat ja valamaan perustan uudelle järjestykselle (vrt. Kuhn 1970). Vallankumouksen pahimman vimman katoamisesta huolimatta se näyttää jatkuvan edelleen, tosin hillitymmässä muodossa. Asemiinsa päässeiden vallankumouksellisten metodologisia valintoja tarkastellaan kriittisesti ja uusia kysymyksiä esitetään. Kaiken kaikkiaan ei ole varmaa, että vallankumouksen jälkeinen tilanne tarjoaa sitä tulkintojen varmuutta ja yhdenmukaisuutta, jota vallankumoukselliset alun perin toivoivat.

Tällä artikkelilla on kaksi tavoitetta. Ensinnäkin se pyrkii toimimaan johdantona varhaisen integraatiohistorian keskeisiin kehityskuluihin sekä olemaan yleiskatsaus merkittävimpiin puheenvuoroihin. Artikkelissa keskitytään englannin- ja ranskankieliseen integraatiohisto-

¹ Artikkelin pohjautuu teokseen Taalas 1995a.

riaa käsittelevään kirjallisuuteen. Näin syrjään jää muun muassa saksan-, italian- ja hollanninkielinen aineisto. Rajaus ei kuitenkaan ole erityisen rajoittava, koska ranska ja englantti ovat olleet historioitsijain keskustelussa vahvassa asemassa ja suurin osa keskeisistä kontribuutiosta ja argumenteista on jossain vaiheessa kirjattu joko englanniksi tai ranskaksi.

Artikkeli luonnosteleo perinteisen katsausartikkelin tapaan erilaisiin historiankirjoituksen koulukuntiin liittyvät keskeiset kirjat, kirjoittajat, oletukset ja väitteet. Esittämäni luokittelu poikkeaa aiemmista luokitteluista, koska ne ovat perustuneet kausaalisiin integraatiota selittäviin malleihin ja esittämäni luokitus sen sijaan pyrkii tutkimusten poliittisen ulottuvuuden analysoimiseen (Deighton 1995; Milward 1995). Artikkelin toisena tavoitteena on tarkastella integraatiohistorian koulukuntien poliittisia ohjelmia: vanhan, vallankumouksellisen ja vallankumouksen jälkeisen historiankirjoituksen poliittisuutta analysoidaan Reinhart Koselleckin esittelemän kategorisoinnin valossa. Koselleck on esittänyt historiankirjoituksen jakautuvan kolmeen tyyppiin, jotka ovat historiallisten tapahtumien ylöskirjaamiseen liittyvä *Aufschreibung*, historiankirjoituksen täydentämistä kuvaava *Fortschreibung* ja tulkinnallisen käännöksen sisältävä *Umschreibung*. Jokaiselle tyyppille on leimallista tietynlainen poliittinen ohjelma (Koselleck 1988).

Päätteesini on, että kolme integraatiohistorian koulukuntaa heijastelevat Koselleckin kuvaamia metodologisia konventioita ja argumentatiivisia käytäntöjä. Väitän, että varhaisen integraation *Aufschreibung* oli vallalla 1980-luvulle saakka. Koselleckin kuvaileman *Aufschreibungin* tavoin historiankirjoitus pohjautui mukana olleiden kuvauksiin ja tulkintoihin. Sen keskeinen tavoite oli tehtyjen ratkaisujen legitimoiminen, jota palveli normatiivinen ja teleologinen perusvire. *Fortschreibung*-tyyppinen historiankirjoitus sai ilmaa siipiensä alle 1980-luvulla ”revisionistisen” koulukunnan muodossa. Uusi koulukunta ansaitsi revisionistiset laakerinsa hyökkäämällä rajusti vanhaa historiankirjoitusta vastaan käyttäen avautuvien arkistojen tarjoamaa uutta tutkimusaineistoa. Tavoitteeksi asetettiin kokonaiskuvan luominen integraation alkuvaiheen kansainvälispoliittisesta tilanteesta ja sisäpoliittisista tekijöistä. Revisio-

nistisen vallankumouksen jälkeen historiankirjoituksessa on alkanut esiintyä uusia virtauksia, jotka osaltaan haastavat nopeasti pystytettyä revisionistista ortodoksiaa. Nämä viimeisimmät yritykset viittaavat *Umschreibung*-tyyppiseen historiankirjoitukseen, koska ne tunnustavat historiallisten tapahtumien ja tulkinnan välisen jännitteen, ja pyrkimyksenä on usein selvän perspektivistinen lähestymistapa, ei uuden kattavan ja systemaattisen tulkinnan luominen.

Tarkastelemani integraation varhaisvaihe kattaa aikakauden vuodesta 1945 vuoteen 1954, siis sodan lopusta Euroopan puolustusyhteisö-hankkeen (EDC) lopulliseen kariutumiseen. Aikakausi on integraation kannalta keskeinen, koska sen aikaiset tapahtumat, muun muassa poliittisen ja taloudellisen jälleenrakennuksen toteutuminen läntisessä Euroopassa, Yhdysvaltojen politiikan siirtyminen tukemaan Euroopan integraatiota, taloudellisten ja sotilaallisten organisaatioiden eriytyminen, EU:n institutionaalisen rakenteen prototyypin kehittäminen, ranskalais-saksalaisen yhteistyön syntyminen ja Britannian haluttomuus sitoutua peruuttamattomasti eurooppalaisiin rakenteisiin, ovat syvästi muokanneet myöhempiä kehityskulkuja.

Integrataation *Aufschreibung* – idealistinen koulukunta

Integraatiohistorian ensimmäinen aalto perustui mukana olleiden kuvauksiin ja arvioihin. Se sai alkunsa heti historiallisten tapahtumien jälkeen 1950-luvulla ja säilytti johtavan asemansa 1970-luvulle saakka. Tämän koulukunnan keskeisin historiallinen kiinnekohta on Ranskan 9.5.1950 Saksan Liittotasavallalle tekemä ehdotus hiili- ja teräsyhteisön perustamisesta, mikä lähes vuoden neuvotteluiden jälkeen johti Euroopan hiili- ja teräsyhteisön (EHTY) perustamissopimuksen allekirjoittamiseen keuhällä 1951. Idealistisen koulukunnan näkemyksen mukaan Schumanin suunnitelma edustaa ratkaisevaa käännekohta Euroopan historiassa, koska kansallisvaltioiden aikakausi päättyi ja uusi integraation aikakausi alkoi. Ehdotus käynnisti väijäämättömän integraation prosessin ja näin vaikutti kaikkiin tuleviin historiallisiin toimiin.

Schumanin suunnitelma on idealistisen koulukunnan tulkinnan mukaan piste, josta integraatiohistoriaa tulee lähteä ymmärtämään.

Vaikka Schumanin ehdotus kumpusi Ranskan reaktiosta Saksan Liittotasavallan syntyyn, ei se kuitenkaan ollut aloitteen tärkein merkitys. Idealistien mukaan Schumanin suunnitelmaa – niin sen syntyhistoriaa kuin sen aikaansaamia tapahtumia – tulee tarkastella nimenomaan ensimmäisenä askeleena kohti ikivanhaa unelmaa yhdentyneestä Euroopasta, ei osana Ranskan ulkopoliittikkaa.² Tätä ajattelutapaa kuvaa Paul Reuterin, erään suunnitelman kirjoittajan, näkemys: ”Näissä olosuhteissa Schumanin suunnitelman instituutiot on ymmärrettävä tulevaisuuden rakennelmana. Mikäli kuuden jäsenmaan poliittiset piirit näkevät niissä haaveensa ja jossakin määrin myös ajatuksensa, niin se jo todistaa, että Eurooppa saattaa pian lakata olemasta pelkkä unelma” (Reuter 1951).

Schumanin ehdotuksen asema eurooppalaisen projektin alkuna antaa sille sen ainutlaatuisen aseman. Se on, Pascal Fontainea lainaten, ”Euroopan syntymätodistus”.³ Tämän tulkinnan mukaan se aloitti prosessin, jossa ikuinen ”Euroopan idea” alkoi vähitellen konkretisoitua. Tämä ajatus heijastuu Ranskan kansallisarkiston suunnitelmaan liittyvien dokumenttien tutkijoille suunnatussa esipuheessa, joka alkaa toteamuksella: ”Euroopan hiili- ja teräsyhteisön luominen toteuttaa ensimmäistä kertaa Euroopan idean, jolla oli takanaan pitkä historia jo vuonna 1950”.⁴

Oletuksesta, että Euroopan idea on ikaikainen, seuraa tutkimuksen kannalta kaksi seikkaa: ensinnäkin Euroopan idean historia sinällään tulee mielenkiintoiseksi ja toiseksi ne olosuhteet, jotka johtivat ikaikaisen idean konkretisoitumisen alkamiseen, nousevat merkittävään osaan.

Idealistisen ajattelun keskeistä asemaa kuvaa se, että Euroopan idean historiaa on käsitelty valtavassa määrässä tutkimuksia. Näiden tutkimusten tavoitteena on ollut sijoittaa Euroopan idean keksiminen historiantutkimuksen alkuhä-

määrään ja todistaa, että Euroopan idea muodostaa olennaisen osan läntistä kulttuuriperintöä. Tätä heijastelee se, että integraation alkuhistoriaa käsittelevä kirja voidaan aloittaa myyttisellä kertomuksella siitä, kuinka häräksi muuntautunut Zeus kantoi kauniin Europa-neidon Aasiasta uudelle mantereelle (Lecerf 1965). Alkuperän etsimisessä voidaan havaita tiettyä jännitettä. Eräät Euroopan idean metsästäjät päätyvät tutkimuksissaan pakanalliseen kreikkalais-roomalaiseen lopputulokseen ja toiset taas korostavat idean olevan sidoksissa kristilliseen perinteeseen.⁵ Ero on mielenkiintoinen ja sillä on merkitystä rajoja määriteltäessä: kristillinen Eurooppa päättyy keskiaikaisen kristillisyyden (katolisuuden) äärirajoille, kun taas ”pakanallinen” Eurooppa voi kattaa myös ortodoksien ja muslimien Euroopan. Ero ei kuitenkaan ole tässä artikkelissa esittämäni väitteiden kannalta keskeinen.

Euroopan idean alkusynnyn selvittämisen lisäksi näiden tutkimusten huomio on kohdistunut siihen, miten Euroopan idea on kehittynyt osana läntistä kulttuuria. Kaunis esimerkki tästä lähestymistavasta on Denis de Rougemontin *The Idea of Europe* -kirja, johon on koottu koelma fragmentteja antiikista 1900-luvulle kuvaamaan Euroopan idean kehitystä. Kyseessä on nimenomaan kehitys, koska de Rougemontin keskeinen väite on Euroopan idean kehittyminen kulttuurisesta poliittiseksi ideaksi (de Rougemont 1965).⁶

Idealistisen historiantutkimuksen tutkimuskohde on ollut Euroopan idean muuttuminen poliittiseksi mahdollisuudeksi Schumanin suunnitelman kautta. Tärkein tutkimuskysymys on ollut, mitkä olivat ne erityiset sodanjälkeiset olosuhteet, joissa Euroopan ikaikainen idea alkoi konkretisoitua ja miten tuo muutos tapahtui. Nämä kysymykset ohjasivat Walter Lipgenin johtamaa laajaa tutkimusprojektia, jonka tarkoituksena oli kerätä, luokitella, analysoida

² Schuman esitti oman versionsa alkuhistoriasta kahdella luennolla Brünnen College of Europessa 22. ja 23. 9.1953 (ks. Schuman 1990/1953). Merkittävin Schumanin suunnitelman alkuvaiheen analyysi on Gerbet (1956).

³ Fontaine (1990) ja Massip (1973) puhuvat syntymäpäivästä.

⁴ Archives Nationales, Pariisi, klassifikaatio AJ 81/1, kirjoittaja Michel Conchon.

⁵ Gerbet (1983) aloittaa oman integraation historian ”vasta” keskiajan kristillisyydestä.

⁶ De Rougemont ei nähnyt ”Eurooppaa” platoniseksi ideaksi, vaan ”aventure indéfinie, mais qui traduit une certaine attitude constante devant la vie” (De Rougemont 1962, 13). Määritelmä on uskollinen hänen personalistiselle ajattelulleen: ”Eurooppa” liittyy tietynlaiseen elämänotteeseen (”engagé”) (Deering 1991).

ja julkistaa erilaisten Euroopan yhdentymistä ajavien liikkeiden ajattelua toisesta maailmansodasta aina EHTY:n perustamiseen saakka. Massiivinen neljä osaa sisältävä teos dokumentoi sen, kuinka Euroopan idea muodosti merkittävän osan natsseja vastaan taistelevan vastarintaliikkeen ajattelusta sekä sen, kuinka Euroopan idea välittyi sodan jälkeisiin eurooppalaisiin liikkeisiin ja kuinka Eurooppa-ajatus jatkuvasti sai lisää kannatusta ja monimuotoistui (Lipgens 1985; Lipgens 1986; Lipgens ja Loth 1988; Lipgens ja Loth 1991).

Lipgens ja idealistinen traditio antavat kaksiosaisen vastauksen asettamaansa kysymyseen. Ensiksikin idealistit korostavat sodan merkitystä eurooppalaisen poliittisen ajattelun ja toiminnan vedenjakajana. Sota aiheutti syvän intellektuaalisen murtumakohdan, joka mahdollisti Euroopan idean toteutumisen alkamisen. Murtuman keskeiset ulottuvuudet olivat totalitaaristen valtioiden esiinmarssi, sodan järjetön julmuus ja sen aiheuttama käsittämätön hävitys (ks. Lipgens 1962). Idealistien mukaan ajatus suvereenista valtiosta, jonka he määrittelivät Eurooppa-ajatuksen vastapooliksi, kärsi haaksirikon luoden pohjan ikaikaisen Euroopan idean konkretisoitumisella. Ikaikainen idea lähti konkretisoitumaan sodan aiheuttamista tuhoista ja vastarintaliikkeiden Eurooppa-vaatimuksista ja sai muotonsa sodan jälkeen kukoistaneilta eurooppalaisilta liikkeiltä (ks. Lipgens 1982; Urwin 1989).

Idealistien vastauksen toinen osa liittyy valistuneiden johtajien esiinmarssiin. Jos sota ja sen aiheuttama tuho loi Euroopan idealle välttämättömän maaperän, niin vasta pieni asialleen omistautunut miesjoukko sai työllään Euroopan idean viimein kukoistamaan poliittisesti. Nuo muutamat miehet, joita idealistit kutsuvat Yhdysvaltojen lähes myyttisten perustajien tapaan ”perustajaisiksi” (”founding fathers”), saivat idean materialisoitumisen liikkeelle (Fontaine 1990). Tämä pienen ryhmän henkilökohtainen panos ja heidän tekemänsä uhraukset ovat idealistien mukaan antaneet Euroopan integraatiolle sen liikevoiman, joka sillä edelleen on. Tämä tulkinta on ammentanut paljon Schumanin suunnitelman epätavallisesta syntyhistoriasta: aloite muotoiltiin Ranskan ulkoministeriön ulkopuolella pienessä Jean Monnet’n – Ranskan taloudellisesta modernisaatiosta vastanneen vi-

raston päällikön – johtamassa piirissä. Suunnitelma luotiin hiljaisuudessa ja toteutettiin suuren salaliiton tapaan. Vain muutama ministeri oli vihitty salaisuuteen ennen kuin asia vietiin Ranskan hallitukseen 9.5.1950. Salaliittoteoreetikot ovat saaneet vettä myllyynsä osallistuneiden muistelmista. Niistä välittyy kuva, jonka mukaan Monnet’n johtama pieni ryhmä sai puolelleen keskeiset ranskalaiset ja saksalaiset poliitikot – erityisesti Ranskan ulkoministerin Schumanin ja Länsi-Saksan liittokanslerin Konrad Adenauerin – ja näin onnistui kampeamaan Euroopan aivan uudelle kehitysuralle (esim. Monnet 1976; Adenauer 1965; Acheson 1969).⁷ Näin tämän pienen klikin henkilökohtainen panos tai kuten Fontaine puhuu, ”visionäärinen unelma”, mahdollisti Euroopan idean materialisoitumisen käynnistymisen.

Idealistinen tulkinta korostaa luontevasti pienen miesjoukon henkilökohtaista panosta, koska tulkinta pohjautuu olennaisilta osiltaan näiden samaisten herrojen omiin kertomuksiin. Historiaa on kirjoitettu vahvasti siihen osallistuneiden näkökulmasta ja lähdeaineisto on ollut pääosin muistelmia ja haastatteluita.⁸ Tämä epäyhtenäinen ja systematisointia pakeneva yksityisten toimijoiden muistojen, mielikuvien ja näkemysten kokoelma on nivottu yhteen korostamalla Euroopan idean merkitystä. Systemaattisuuden puutetta kuvastaa se, että ei ole kovinkaan tarkkaa käsitystä siitä, mitkä olivat eri henkilöiden osuudet Schumanin suunnitelman lopullisessa muotoilemissa ja keihin kaikkiin asiasta oltiin yhteydessä.⁹ Idealistisen tradition

⁷ Ajatus on vahvasti esillä useissa Monnet-elämänkerroissa, mm. hyvin dokumentoidussa ja toistaiseksi parhaassa elämäkerrassa Roussel (1996) ja popularisoidummassa Duchêne (1994).

⁸ Toimijoiden tarinoiden merkitystä ja pyrkimystä niiden merkitsemiseen muistiin kuvaa se, että Jean Monnet -säätöillä (La Fondation Jean Monnet, Lausanne, Sveitsi) on tallessa yli viidenkymmenen ”silminnäkökijän” haastattelut, ja se kerää aktiivisesti niitä lisää.

⁹ Salaliiton sisäpiiristä ollaan yhtä mieltä, mutta ei ole selvää käsitystä, kenen ideoista suunnitelma koostui (ks. Roussel 1996; Duchêne 1994). Vaikuttaa siltä, että ainakin ulkojäsenyyttä Monnet’n veljeskunnassa tavoittelevat kaikki kynnelle kykenevät. Esimerkki tästä on Ranskan ulkoministeriön Eurooppa-linjan johtajan François Seydoux’n väite vuodelta 1950, että Schumanin avustaja salaisesti vilautti hänelle suunnitelmaa (Seydoux 1975).

eräs keskeinen kontribuutio – Lipgensin valtaisa kokoelma Eurooppa-aiheisia dokumentteja – pyrki luomaan tietokannan, joka kattaa useita Euroopan maita kymmenen vuoden ajalta. Ongelmaksi on kuitenkin muodostunut se, että kokoamisessa noudatettua toimituspolitiikkaa ei ole koskaan kirjoitettu ulos, joten massiivista teosta ei ole hyväksytty systemaattiseksi luetteloksi, joka sisältäisi kaikki tärkeät primaari-lähteet.

Henkilökohtaisten muistikuvien korostaminen ja aineiston epäsystemaattinen luonne lähentävät idealistista traditiota Kosellekin Aufschreibung-tyyppiseen historiankirjoitukseen. Aufschreibungin tapaan idealistinen tulkinta tarjosi välittömän selityksen, joka olennaisesti pohjautui toimijoiden omiin selityksiin. Tämä tarkoittaa sitä, että lähteiden käyttö on usein epäsystemaattista ja tulkinnat korostavat henkilökohtaisia muistikuvia karttaen yleistyksiä. Metodologisten yhteyksien lisäksi idealistinen traditio liittyy Aufschreibungiin poliittiselta merkitykseltään, ja sen keskeinen poliittinen momentti on ollut tehtyjen päätösten legitimoiminen. Idealistisen tulkinnan kyky legitimoida tehtyjä päätöksiä kumpuaa sen kyvystä mystifioida integraation alkuperäistä historiaa sekä esittää integraatio vääjäämättömänä historiallisena prosessina.

Tämä myytinrakennus näkyy erityisesti tavassa, jolla pientä miesjoukkoa ylistetään ja tiettyä päivämäärää korostetaan. Kertomusten tyyli ja rakenne muistuttavat kansallisvaltioiden syntysaagoja ja samaan viittaa ”perustajaisä”-nimityksen runsas viljely. Päivämäärä 9.5.1950 tarjoaa syntytarinoille temporaalisen referenssipisteen: päivää vietetään nykyisin EU:ssa Eurooppa-päivänä, mihin liittyvä rekvisiitta muistuttaa yhä enemmän kansallispäivän viettotapoja. On mielenkiintoista, että päivän propaganda-arvo huomattiin pian julistuksen jälkeen jopa siinä määrin, että Monnet’n ryhmä ”kuukausia myöhemmin” lavasti valokuvat tapahtumasta (Monnet 1976, 439).¹⁰ Integraation Aufschreibung on osaltaan ollut luomassa EU:lle

kansallisvaltioiden syntyhistorian tapaista legendanomaista alkua.

Syntylegandan lisäksi toinen integraation Aufschreibungin legitimoiva momentti on sen kyky esittää integraatio ikiaikaisen idean vääjäämättömänä realisoitumisprosessina. Tulkinta painottaa idean merkitystä ja sitä kautta ennaltamääräytymistä. Alkuperäinen, ikiaikainen Euroopan idea pohjautuu Euroopan valtioiden federaatioon, ja integraation historia on ollut tämän ajatuksen vääjäämättömä toteutumista. Tästä perspektiivistä integraatio on teleologinen prosessi, jossa menestys ja tappio arvioidaan suhteessa lopulliseen tavoitteeseen. Kyseinen ajatus on pohja argumenteille integraation ”finalité politiquesta”. Sitä heijastaa myös tapaneerata kaikki muut kuin EHTY ja sitä kautta EEC, EY ja EU epäonnistumisiksi tai vääristymiksi. Tämän tuomion saavat idealistiselta tulkinnalta sekä Euroopan taloudellisen yhteistyön järjestö (OEEC, 1948) että Euroopan Neuvosto (1949). Näissä organisaatioissa oli potentiaalia, mutta ne epäonnistuivat, koska niiden perustaminen ei aloittanut vääjäämättömä integraatiota. Samalla logiikalla voidaan tarkastella muitakin mahdollisuuksia, aloitteita ja päätöksiä: kaikki toimet, joilla vastustetaan vallan siirtämistä Brysseliin, tuomitaan teleologisen integraatioprosessin vääristymiksi.

Legitimoiva perusvire on tehnyt idealistisesta tulkinnasta EU:n ”virallisen” retoriikan suosikin. Nykyisellään puhdashenkisintä idealistista tulkinta löytyy erityisesti komission tuottamasta materiaalista ja juhlapuheista.

Idealistisen historiankirjoitukseen ongelma on se, että sen keskeiset oletukset ovat heikoissa kantimissa. On kyseenalaista, puhuivatko uskonsotien protestanttiset prinssit, valistusajan filosofit, natsismin vastainen vastarintaliike ja erilaiset Eurooppa-liikkeet sodan jälkeen samasta Euroopan ideasta. On mahdotonta osoittaa, että kyse on (aate)historiallisesta jatkumosta, jossa sama Euroopan idean kehittyi (ks. Gunnell 1987). Näyttää selvältä, että ainoa tekijä, joka nämä erilaiset keskustelijat yhdistää,

¹⁰ Ranskan hallituksen myöhäisen päätöksen takia lehdistötilaisuuteen ei oltu ehditty kutsua valokuvajia. Yleensäkin tilaisuus ei ollut kunnan lehdistötilaisuus, koska Schuman ei juuri ehtinyt vastata kysymyksiin kiirehtiessään Lontoon iltajunaan (Poidevin 1986,

263). Tilaisuuden ylimalkaisuus heijastuu Ranskan ulkoministeriön sisäisen tiedotteen lyhytenä (Circulaire, 11.5.1950, Direction des affaires économiques, coopération européenne, 500/1, Ranskan ulkoministeriön arkisto, Quai d’Orsay, Pariisi).

on pyrkimys käyttää ”Eurooppaa” omien poliittisten päämääriensä ajamiseksi. Protestanttiset prinssit pyrkivät ”Euroopalla” kaivamaan maata katolisten viljelemän kristikunta-käsitteen alta; Kant, Hegel ja Nietzsche käyttivät ”Eurooppaa” pyrkiessään luomaan kansallisvaltioiden partikulaarisuudelle universalistisen vastapoolin; vastarintaliikkeet mobilisoivat ”Euroopan” natsien ”uutta järjestystä” vastaan ja useimmille sodanjälkeisille Eurooppa-liikkeille tärkeää oli ”Eurooppa”-sloganin alla löytää kolmas tie supervaltojen välissä. Idealistinen tulkinta ei ota huomioon sitä, että Euroopan idea elää tietys- sä poliittis-intellektuaalisessa tilanteessa ja että ainoa tapa saada kiinni siitä on määritellä käsitteen sijainti ja merkitys aikakauden poliittisessä keskustelussa. Integraation alun Fortschreibung onkin noussut yrityksestä täydentää yksiulotteista idealistista tulkintaa pyrkimällä kontekstualisoimaan integraation alkuvaiheiden tulkintaa.

Fortschreibung – revisionistien vastaisku

Idealistinen tulkinta joutui hyökkäyksen kohteeksi 1980-luvun alussa. Syynä tähän oli useiden keskeisten arkistojen noudattama 30 vuoden sääntö, joka toi tutkijoiden käyttöön huomattavasti uutta aineistoa integraation alkuvuosista. Samaan aikaan, kun Lipgens työskenteli mammuttiepoksensa kanssa, useita laajoja tutkimusprojekteja oli käynnissä. Ehkä merkittävin tutkimusprojekti kasvoi Alan Milwardin 1984 julkaisemasta ikonoklastisesta kirjasta *The Reconstruction of Western Europe 1944–1951*, jota seurasi joukko Milwardin ja hänen oppilaidensa teoksia (Milward 1984; Milward 1992; Milward ym. 1993). Toinen merkittävä projekti, joka uudisti varhaisen integraation historiankirjoitusta, oli Euroopan historioitsijoiden yhteyskomitean koordinoima sarja konferensseja, joiden tulokset julkaistiin. Ensimmäiset konferenssit – ensimmäinen pureutui Schumanin suunnitelmaa edeltävään aikaan ja jälkimmäinen Schumanin suunnitelmaan ja EHTY-neuvotteluihin – järjestettiin vuosina 1984 ja 1986 (Poidevin 1986; Schwabe 1988). Nämä kaksi projektia eivät virallisesti liittyneet toisiinsa, mutta ne olivat osittain päällekkäisiä lähteiden, teemojen ja tutkijoiden osalta. Kolmas tutkimusprojekti *Power in Europe?* tarkasteli 1940-

ja 1950-lukujen eurooppalaista politiikkaa laajemmasta perspektiivistä, mutta nosti esille samoja teemoja (Becker ja Knipping 1986). Näiden kolmen laajan projektin lisäksi 1980-luvulla ilmestyi lukuisia yksittäisiä teoksia, jotka valaisivat jotain ulottuvuutta integraation alkuhistoriasta.¹¹

Revisionistisen suuntauksen johtohahmo, Milward, nousi maineeseen idealistisen tradition myrkyllisellä kritiikillä. Hän esitti, että idealistinen tulkinta ei pysty esittämään min- käänlaista linkkiä Euroopan idean ja käytännön politiikan teon välillä ja vaati, että tutkimuksen tulisi keskittyä niihin syihin ja mekanismeihin, joiden seurauksena jotkut Euroopan maat valitsivat integraatioon perustuvan politiikan, eikä pohdiskella ikiaikaisen idean materialisoi- tumista (esim. Milward ja Sorensen 1993). Revisionistinen lähestymistapa muutti tulkinnan prioriteetteja siten, että Schumanin suunnitelman ainutlaatuisuus ei enää kummunnut sen suhteesta ikiaikaisen ideaan vaan sen tavasta näppärästi ratkaista Ranskan ja Saksan suhteita pitkään vaivanneet ongelmat. Revisionistit hyökkäsivät poliittiseksi kokemaansa idealistista tulkintaa vastaan syyttämällä sen pohjautuvan kylmää sotaa varten luotuun propaganda-kehikkoon ja ohjaavan huomion pois integraation alkuun liittyvästä Länsi-Euroopan sisäisestä valtopoliitikasta.

Jos idealistien lähtökohta oli eurooppalaisen valtiokeskeisen poliittisen ajattelun ja toiminnan haaksirikko sodassa, niin revisionistit aloittavat analyysinsä Euroopan valtioiden vahvis-

¹¹ On mahdotonta listata kaikkia kirjoja. Mainittujen lisäksi maininnan arvoisia kontribuutioita 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa olivat mm. seuraavat muistelmat: Marjolin (1989), Roll (1985) ja elämäkerrat Schumannista (Poidevin 1986), Ernst Bevinistä (Bullock 1983), Oliver Franksistä (Danchev 1993) sekä John J. McCloysta (Schwartz 1991). Tämän lisäksi kannattaa mainita mm. Britannian politiikkaa analysoivat Cairncross (1982), Edmonds (1986), Deighton (1993) ja Dell (1995). Yhdysvaltojen politiikkaa puolestaan analysoivat Leffler (1992) ja Hogan (1987) ja osiltaan Gaddis (1987). Ranskan politiikkaa puolestaan tarkastelevat mm. Wall (1991) ja Young (1990) sekä massiivinen Bossuat (1992), jossa pääpaino on taloudellisilla ulkosuhteilla. Gillingham (1991) puolestaan valottaa eurooppalaista teollisuuspolitiikkaa. Young (1984) pureutuu Ranskan ja Britannian suhteisiin.

tumispyrkimyksistä sodanjälkeisessä poliittis-taloudellisessa tilanteessa. Revisionistien tulokinnassa liikkeelle paneva voima ei ole pienen miesryhmän kaukonäköisyys vaan kansainväliset ja kotimaiset paineet, jotka kohdistuivat eurooppalaisiin kansallisvaltioihin. Näissä paineissa valtiot olivat pakotettuja tekemään ratkaisuja säilyttääkseen sisäisen ja ulkoisen turvallisuutensa, ja yksi keskeinen ratkaisumalli oli integraatio.¹²

Revisionistit erottavat kaksi keskeistä kansainvälistä kehityskulkua, jotka toimivat integraation taustatekijöinä. Ensimmäinen on ratkaisun löytäminen ”Saksan ongelmaan” eli miten sodassa lyöty Saksa (Länsi-Saksa) pystyttäisiin rehabilitoimaan ja integroimaan länsieurooppalaisten valtioiden järjestelmään siten, että esittäisiin historiassa toistuneet Saksan domonointirytykset. Ilman Länsi-Saksan – manner-Euroopan raskaan teollisuuden ytimen – vahvaa panosta eurooppalaiseen talouskehitykseen ei Euroopan vaurastumisesta ollut toivoa, mutta toisaalta Saksan kansainvälisen aseman ja talouden vahvistaminen herätti suuria pelkoja erityisesti Ranskassa, joka oli kolmasti edellisen 80 vuoden aikana joutunut Saksan hyökkäyksen kohteeksi. Ongelman ratkaisemisessa oli vuoden 1945 jälkeen pikkuhiljaa edetty, mutta vaikka Saksan Liittotasavalta oli vuoteen 1949 mennessä saanut takaisin suurimman osan suvereenisuutaan, se ei edelleenkään ollut jäsen missään keskeisessä Länsi-Euroopan talous- tai turvallisuusjärjestelyssä: Liittotasavalta ei ollut virallisesti edes OEEC:n jäsen, vaikka se vastaanotti Marshallin apua. Se ei myöskään ollut NATO:n perustavan Washingtonin sopimuksen sopimuspuoli, vaikka sopimuksen tur-

vallisuustakuut (artikla V) eksplisiittisesti kattoivat Länsi-Saksan alueen. Keväällä 1950 Konrad Adenauerin hallitus oli aikeissa esittää liittymistä Euroopan Neuvostoon, vaikka esityksen läpimenosta Bundestagissa ei ollut takeita. Revisionistit väittävät, että integraation motiivi oli nimenomaan pyrkimys sovittaa uusi Länsi-Saksan valtio länsieurooppalaisiin turvallisuus- ja talousjärjestelyihin.¹³

Toinen integraation kansainvälinen taustatekijä oli revisionistien mukaan kylmä sota. Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton kiristyvät suhteet saivat amerikkalaiset asettamaan kaksi tavoitetta politiikalleen: sitoa Saksan Liittotasavalta Länsi-Euroopan turvallisuus- ja talousjärjestelyihin ja vahvistaa Länsi-Eurooppaa kokonaisuutena kestämään Neuvostoliiton painostusta. Näihin tavoitteisiin pyrittiin supranationaalisen integraation avulla. Näin kylmä sota teki amerikkalaisista Euroopan integraation innokkaimpia puolestapuhujia (ks. Mélandri 1980; Rappaport 1981; Gaddis 1987, 48ff.; Leffler 1992, 345ff). Se myös sai sodan runtelemaat Länsi-Euroopan maat ottamaan neuvoja amerikkalaisilta, koska vain Yhdysvalloilla nähtiin olevan tehokkaat keinot estää Neuvostoliiton eteneminen Länsi-Eurooppaan.

Tärkein kotimainen integraatiopolitiikan taustatekijä oli hallitusten pyrkimys estää sotaa edeltävä sisäpoliittinen polarisaatio ja uudelleen lunastaa valtioiden sodassa ryvetytynyt legitimitetti (esim. Hogan 1987; Milward 1992).¹⁴ Nämä pyrkimykset kansalliseen konsensukseen selittävät esimerkiksi voimakkaan panostuksen sosiaalipolitiikkaan. Uudistusten keskiössä olivat kunnianhimoiset suunnitelmat kasvattaa

¹² Revisionismista voidaan erottaa kaksi päävirtausta. Ensimmäinen painottaa integraation roolia taloudellisten policy-ongelmien ratkaisemisessa ja toinen näkee sen vastauksena valtioiden kohtaamiin turvallisuuspoliittisiin ongelmiin. Tämä jako, jota voisi kuvata taloushistorioitsijoiden ja perinteisten diplomatian historian kirjoittajien kamppailuksi, näkyy selvästi European Liaison Committee of Historians -seminaareissa ja komitean julkaisemassa lehdessä *Journal of European Integration History*. Vaikka jakolinjalla revisionistien parissa on merkitystä, se ei ole riittävä peruste revisionismin jakamiseksi kahdeksi koulukunnaksi, koska tutkimusaineisto, metodologinen repertuaari ja perustulokinta ovat yhdenmukaisia.

¹³ Esim. Gillingham (1991, 228) pitää Schumanin suunnitelmaa ”the end of the war against Germany” ja todellisena ”rauhansopimuksena” Saksan ja Länsi-Euroopan maiden välillä. Näkemys on sama kun aikalaisten arvio. Ks. Yhdysvaltain ulkoministeri Dean Achesonin reaktio, Department of State Circular 2.7.1950 (Foreign Relations of United States 1950, Vol. III, 1977, 714–715) ja Britannian Foreign Officen näkemys, alivaltiosihteri Kirkpatrickin muistio 11.5.1950 (CAB 139/60, GEN 322/2, Public Record Office, Kew, Lontoo) julkaistu myös teoksessa Bullen ja Perry (1986).

¹⁴ Kissanhantaa on vedetty sen suhteen, missä määrin politiikka oli syntyisin eurooppalaista alkuperää ja missä määrin amerikkalaista tuontitavaraa. Vrt. esim. Hogan (1987) ja Maier (1993) sekä Milward (1989).

tuotanto huomattavasti yli sotaa edeltävän tason. Ongelman muodosti se, että valtiot eivät omin voimin pystyneet suunnitelmien toimeenpanoon, koska niillä oli merkittäviä kansainvälisiä vaikutuksia. Kansallisen konsensuksen lujittamisella, talouden vahvistamisella ja sotilaallisen turvallisuuden takaamisella oli kaikilla merkittäviä turvallisuus-, ulko-, kauppa- ja talouspoliittisia vaikutuksia.

Revisionistien kuningasajatus on, että Euroopan valtiot olivat yksin kykenemättömiä ratkaisemaan ongelmiaan ja saavuttamaan tavoitteitaan, koska ratkaisut olivat vahvasti keskinäisriippuvia. Esimerkiksi kaupan vapauttamista varten oli voitava sopia teollisuuspolitiikan peruspelissäännöistä, muussa tapauksessa yksittäiset valtiot pystyisivät – vaikkapa valtion tukien avulla – saamaan vapaakaupasta epäreilua etua. Ehkäpä parhaiten tunnettu esimerkki tästä keskinäisriippuvuudesta on sidos Ranskan turvallisuuden ja talouden modernisaation sekä Saksan Liittotasavallan raskaan teollisuuden välillä. Ranska pyrki sodan jälkeen rajoittamaan Länsi-Saksan teollisuustuotantoa, jotta Saksa ei muodostuisi turvallisuusuhaksi ja Ranskan teollisuudelle riittäisi raaka-aineita ja vientimarkkinoita (Gillingham 1991). Ranskan pyrkimykset uhkasivat koko Länsi-Euroopan talouskehitystä, koska Saksa oli keskeinen markkina-alue useille pienemmille valtioille, kuten Hollannille ja Tanskalle (ks. Lynch 1984).

Koska ongelmia ei pystytty ratkaisemaan kansallisesti tai kahdenvälisesti, olivat Länsi-Euroopan valtiot pakotettuja etsimään monenvälisiä ratkaisuja. Revisionistien mukaan integraatio on keskinäisriippuuden ongelmiin luotu nerokas ratkaisu ja sen ytimen muodostavat kansainväliset neuvottelut ja pyrkimys yhdessä ratkaista ongelmia, joita ei voida kansallisesti ratkaista. Milward ja Sorensen toteavat, ”we hypothesize that some of these policies could only be successfully advanced, or could be better advanced, through the international framework” (Milward ym 1993, 5). Integraatio on valtioiden tietoinen valinta ratkaistessa keskinäisriippuvuudesta aiheutuvia ongelmia tilanteessa, jossa vanhantyyppiset valtiosopimukset eivät ole riittäviä.

Tarkastelukulma asettaa Schumanin suunnitelman uuteen valoon ja keskittää huomion suunnitelman tapaan ratkaista politiikkaongel-

mia ja siitä seuranneeseen neuvotteluprosessiin. Schumanin suunnitelma ei näin ole mystinen alkupiste integraation materialisoitumiselle, vaan arkipäiväinen mutta oleellinen avaus tärkeille neuvotteluille, joilla pyrittiin ratkaisemaan Ranskan ja Saksan suhteeseen, Länsi-Euroopan raskaaseen teollisuuteen ja turvallisuuteen liittyviä ongelmia (Milward 1984, 126–127; Gillingham 1991). Revisionistit keskittyvät itse neuvotteluprosessiin ja näkevät integraation ytimenä monimutkaiset multilateraalit neuvottelut, joissa kansallisvaltiot pyrkivät yhdessä kukin omista lähtökohdistaan ratkaisemaan keskinäisriippuvuuden luomia ongelmia. Neuvotteluita ei ohjannut ikiaikainen ajatus Euroopasta vaan raaka kansallinen etu.

Revisionistit pyrkivät purkamaan idealistien luomaa mystistä kuvaa integraation alusta. Kuvaavaa on Milwardin tapa runtata ”perustajaisiä” ja puhua ”eurooppalaisista pyhimyksistä” (Milward 1992). He eivät näe Schumanin suunnitelmaa *deux ex machinana*, joka yllättäen ilmestyi ratkaisemaan ongelmat, vaan painottavat, että se oli useita vuosia kestäneen Ranskan politiikan muutoksen kulminaatiopiste. Muutos johtui siitä, että Ranska joutui vuosina 1946–1950 vaihteittain vetäytymään Saksaan kohdistuneista vaateistaan ja hyväksymään Länsi-Saksa poliittisena tosiasiana. Erityisen tärkeä askel toteutettiin keväällä 1948, kun Ranskan vaatimukset Ruhrin alueen tehokkaasta kansainvälisestä kontrollista lopullisesti tyrmättiin ja voittajavaltiot sopivat läntisen Saksan alueiden (länder) edustajista koostuvan perustuslakia valmistelevalle kokoukselle kokoontumisesta. Tässä kontekstissa useat tahot Pariisissa ryhtyivät pohtimaan Ranskan politiikan ongelmia esittäen Schumanin suunnitelman suuntaisia ideoita (Poidevin 1986, 220–223; Hitchcock 1998, 109ff.; Young 1990, 205ff.). Samalla haastetaan myös käsitys Schumanin suunnitelmasta pienen joukon henkilökohtaisena projektina ja korostetaan byrokratioiden roolia politiikan muovaajana. Revisionistisen historian todellisia sankareita eivät ole legendaariset perustajaisät vaan suuri joukko tuntemattomia virkamiehiä, jotka muistiossaan puntaroivat ratkaisuja ongelmiin ja osallistuivat neuvotteluihin.

Revisionistisen historiankirjoituksen keskeinen innovaatio on ollut siirtää tulkinnan painopiste yksilötasolta valtioiden tasolle. Tämä in-

novaatio liittyi Fortschreibungille tyypilliseen tavoitteeseen tieteellistä lähestymistapa, joka näkyi erityisesti lähteiden käytössä ja pyrki- myksessä sovittaa tapahtumat valtiokeskeiseen kansainvälisen politiikan teoriakehikkoon. Samalla argumentaatio muuttui ”tieteellisemmäksi”, kuten edellinen hypoteesien asettamiseen viittaava lainaus Milwardilta ja Sorenseniltä osoittaa. Fortschreibungin tapaan revisionistit pyrkivät analysoimaan tapahtumia uusien käytettävissä olevien aineistojen kautta. Kun nämä uudet aineistot sisälsivät pääasiassa kansallisten byrokratioiden toimintaan liittyviä dokumentteja, niin niihin pohjautuva tulkinta vääjäämättä korosti eri hallintojen tai hallinnonhaarojen näkemyksiä ja roolia. Samaan suuntaan vaikutti pyrkimys luoda yksi teoreettinen tulkintakehikko integraation tarkastelemiseksi, koska teoriakehikon peruskiveksi hyväksyttiin kansallisvaltioiden keskeisyyttä korostava näkemys. Vahva tieteellisyyden vaatimus myös korosti näkemystä oikeasta tulkinnasta: revisionistien tarkoituksena oli nimenomaan antaa lopullinen tulkinta integraation alkuhistoriasta ja pyrkiä korvaamaan normatiiviseksi katsottu idealistinen tulkinta.

Fortschreibungille tyypillinen tieteellisyyden vaatimus ei ole ainoa selitys revisionistien pyrkimyksille siirtää tulkinta yksilötasolta valtioiden tasolle, vaan siirtymään liittyi uusi poliittinen ohjelma. Valtioiden roolin korostaminen ja vakaumus siitä, että integraation ydin on kansallisvaltioiden jatkuva neuvotteluprosessi sopivien ratkaisujen löytymiseksi sopii hyvin 1970- ja 1980-lukujen poliittis-intellektuaaliseen kontekstiin. Ajan Eurooppa-ideologialle oli tyypillistä hallitusten välisten ratkaisujen korostaminen ja epäilevä suhtautuminen yhteisöllisyyteen. Ajanjaksoa on usein kuvattu institutionalisoituneen hallitustenvälisyyden ajaksi: uudet avaukset, esimerkiksi Euroopan rahajärjestelmä (European Monetary System), ja poliittisen yhteistyön tehostaminen olivat luonteeltaan selkeästi hallitusten välisiä eivätkä yhteisöllisiä. Ajanjaksolle oli tyypillistä myös hallitustenvälisen Euroopan unionin neuvoston roolin kasvaminen komission kustannuksella (Dinan 1994). Lisäksi on mielenkiintoista huomata, että revisionistinen vallankumous alkoi ranskalais-saksalaisen EU:n sydänmaan ulkopuolella, lähinnä Britanniassa ja Hollannissa,

jossa perinteisesti on painotettu kansallisvaltioiden roolia Euroopassa.

Revisionistinen vallankumous ei siis ollut pelkästään Fortschreibungille tyypillistä lähteiden täydentämistä ja tulkinnan systematisoimista, vaan siihen sisältyy myös tulkinnallinen ulottuvuus, kun kansallisvaltiot nostettiin historian keskiöön sankariyksilöiden sijaan. Integraation historiasta tehtiin diplomatian historiaa, kun se aikaisemmin oli ollut lähempänä aatehistoriaa. Vaikka vallankumouksessa oli mukana tulkinnallinen ulottuvuus, ei se varsinaisesti muodostunut integraation Umschreibungiksi, uudelleen arvioinniksi, koska tulkintakehikko kiinnitettiin tiukasti kansallisvaltioihin, mikä on ratkaisevasti rajoittanut tulkintoja.¹⁵

Revisionistien näkemys integraatiosta normaalin kansallisen politiikan tekemisen laajentumisena poikkeaa selvästi idealistien näkemyksestä integraatiosta erillisenä politiikan tekemisen sfäärinä. Nämä vastakkaiset näkemykset postuloitiin jo kesällä 1950. EHTY-neuvotteluiden aikaan eräät delegaatiot Hollannin johdolla totesivat – myöhempien revisionistien tapaan – integraation olevan hallitustenvälinen järjestely ja tältä pohjalta vaativat, että hallituksilla tulee aina olla viimeinen sana ja vastuu. Monnet vastasi – idealistisen tulkinnan mukaisesti – integraation muodostavan erillisen politiikan alueen, joka ei palautuisi kansalliseen päätöksentekoon tai jossa kansalliset intressit eivät olisi määrääviä, kun sopimus on kerran allekirjoitettu.¹⁶ Revisionistit asettuvat kiistassa hollantilaisien puolelle Schumanin suunnitelman luoja ja idealisteja vastaan.

Revisionistisesta näkökulmasta valtioiden väliset kansainväliset sopimukset, joissa integraation liittyvät ratkaisut kirjataan ylös, eivät voi peruuttamattomasti saavuttaa perustuslain tasoa ja tehdä mahdolliseksi päätösvallan palauttamista kansalliselle tasolle. Revisionistinen tulkinta muuttaa tässä ydinkysymyksessä tul-

¹⁵ Esimerkki vaihtoehtoisesta lähestymistavasta on Galtung (1973), jossa ruoditaan integraatiohistoriaa kolmannen maailman näkökulmasta.

¹⁶ Keskustelua käytiin neuvotteludelegaatioiden johtajien kokouksissa heinäkuussa 1950 (asiakirjat FJM AMG 3/3). Taustasta ks. Spierenburg ja Poidevin (1994, 17). Spierenburg johti Hollannin delegaatiota EHTY-neuvotteluissa.

kintaa ja palauttaa vastuun kansallisvaltiolle sekä legitimoivat valtioiden voimakkaamman edunvalvonnan ja osallistumisen unionin päätöksentekoon. Näkemys veti lopullisesti maton idealistien markkinoiman integraation teleologisuuden alta: revisionistisen näkemyksen mukaan integraatiolla ei voi olla ennalta määrättyä päätepistettä – Euroopan ideaa – vaan integraatioprojektin päämäärä riippuu suoraan kansallisvaltioiden eduista ja monimutkaisten neuvotteluiden tuloksista. Tämä perusteeksi elää edelleen vahvana integraatiotutkimuksessa (ks. Moravcsik 1999).

Vaikka idealistinen ja revisionistinen historiankirjoitus eroavat toisistaan olennaisesti integraation olemuksen tulkinnan osalta, pyrkivät molemmat legitimoimaan tapahtunutta ja esittämään tapahtuneen integraation ainoana mahdollisena kehityskulkuna. Idealistien mukaan integraatio oli vääjäämätön Euroopan idean vahvuuden ja Euroopan poliittis-intellektuaalisen ilmapiirin muutoksen johdosta. Revisionistit taas painottavat kansallisvaltioiden kohtamia ongelmia ja katsovat, että integraation tapainen kansainvälinen järjestely oli ainoa mahdollinen ratkaisu. Molemmissa tapauksissa integraatio on ”luonnollinen” ratkaisu ja tehdyt päätökset ainoita ”oikeita”. Revisionistien pyrkimykset epäpolitisoida ja tieteellistää idealistien esittämiä väitteitä integraation alusta tarjosi vahvan asean legitimoitua tarinat integraation olemuksesta, olivathan ne nyt ”tieteellisesti” todistettuja.

Revisionistinen vallankumous pyrki idealistisen Aufschreibungin ”oikaisemiseen” käyttäen Fortschreibungin tyyliin laajempaa kirjoa läheaineistoa ja tuoden mukaan uuden valtiokeskeisen teoreettisen selitysmallin. On huomattavaa, että jo idealistisessa historiankirjoituksessa nähtiin Schumanin suunnitelman merkitys Ranskan ulkopoliittikan osana, mutta seikkaa pidettiin vähemmän tärkeänä kuin Schumanin suunnitelman luonnetta integraatioprosessin alkuunpanijana. Revisionistien tulkinnan osalta kyseessä oli siis lähinnä prioriteettien kääntäminen. Revisionistinen tulkinta on kuitenkin mainettaan konservatiivisempi, koska se ei haastanut idealistisen tulkinnan keskeistä poliittista ulottuvuutta – integraation luonnollisuuteen ja välttämättömyyteen perustuvaa vääjäämättömyyttä – vaan tarjosi entistä laajem-

man ja ”tieteellisemmän” tulkinnan samalle vääjäämättömyydelle vaikkakin vastustaen idealistien ajatuksia teleologisuudesta. Syy siihen, että revisionistit eivät kyseenalaistaneet integraatioprosessin luonnollisuutta, on ollut sitoutuminen valtiokeskeiseen tulkintakehikkoon ja toisaalta tradition intellektuaaliseen kontekstiin liittyvät kansallisvaltioiden suvereenisuutta korostavat elementit. Kuten seuraavassa kappaleessa todetaan, integraation Umschreibung edellyttää useiden mahdollisten tulkintojen ja lähestymistapojen hyväksymistä.

Umschreibung – integraation tulkintoja

Idealistisesta ja revisionistisesta historiankirjoituksesta on helpompi antaa yleiskuva kuin uusista kriittisistä lähestymistavoista, koska uudet tulkinnat vasta etsivät muotoaan. Tulkintojen monimuotoisuutta on osaltaan tukenut se, että vaikka revisionistinen tulkinta ja valtioiden välisiä neuvottelujen korostava näkemys on ollut vahvoilla viime vuosikymmenen aikana, jolloin pidettiin ennätykselliset neljä hallitustenvälistä konferenssia, on myös idealistiselle tulkinnalle elinvoimaa tarjoava federalismi integraation syvenemisen ja laajentumisen myötä myös vahvistunut.

Pyrkimyksiä uusiin tulkintoihin on ollut ilmassa vuosien ajan. Yhtenä esimerkkinä tästä voi mainita laajahkon projektin *European Unity in Context*, jonka tiimoilta pidetyistä seminaareista on julkaistu joukko kirjoja (Stirk 1989a; Smith ja Stirk 1990).¹⁷ *European Unity in Context* -projekti osoittaa, että uusia tulkintoja esittää hyvinkin erilaisista näkökulmista. Lähestymistapojen monimuotoisuus on tulkintojen tunnusmerkki: uusilla lukemisstrategioita pyritään löytämään tuoreita ja mielenkiintoisia näkökulmia integraatioon.

Uusien tulkintojen monimuotoisuudesta huolimatta ne voidaan karkeasti jakaa kahteen pääsuuntaukseen, jotka osaltaan limittyvät toisiinsa. Ensimmäinen suuntaus paneutuu integraation taustalla olevien ajattelumallien ja oletusten syntyyn ja merkitykseen. Tämä lukutapa

¹⁷ Projektin tiimoilta on myös julkaistu kokoelma alkuperäisasiakirjoja, johon on – harvinaista kyllä – kelpuutettu mukaan mm. natsien Eurooppa-ajattelua kuvaavia fragmentteja (Weigal ja Stirk 1992).

lähestyy idealistista historiankirjoitusta, mutta ei jaa sen normatiivisuutta, vaan tarkastelee sitä, miten idealistien luonnollisina pitämät ratkaisut muodostuivat ja saavuttivat kannatusta. Tunnusomaista on pyrkimys ”hävinneiden” ideoiden esiin kaivamiseen (esim. White 1989; Boyce 1989; Stirk 1989b; Loughlin 1989; Pinder 1989; Morgany 1990; Smith 1990; Roobol 1990). Toinen suuntaus syventyy integraation poliittiseen kontekstiin ja pyrkii revisionistien tyyliin sijoittamaan integraation eurooppalaisen politiikan kenttään. Revisionisteista poiketen integraatiota ei ole asetettu eksklusiivisesti valtiokeskeiseen tai policy-orientoituneeseen kontekstiin, vaan integraation roolia punnitaan erilaisissa poliittisissa keskusteluissa. Tutkimuksessa on esimerkiksi analysoitu, miten ja miksi integraatio sopi länsieurooppalaisten kristillisdemokraattien poliittiseen projektiin ja pohdittu integraation ja kasvupolitiikan yhteyksiä (ks. Burgess 1990; Ellwood 1992).

Monimuotoisuudesta huolimatta uudet tutkimukset jakavat tiettyjä ominaispiirteitä. Keskeinen lähtökohta on ajatus integraatiosta sosiaalisesti tuotettuna symbolisena konstruktiona eikä minkään epähistoriallisen ajatuksen heijastumana tai ilmenemismuotona. Integraation ytimen löytämisen sijasta tutkimukset keskittyvät niihin argumentatiivisiin ja muihin strategioihin, joilla käsitys integraatiosta on tuotettu ja sitä edelleen ylläpidetään. Toiseksi tutkimukset ovat tietoisia tulkintoihin liittyvistä poliittisista ulottuvuuksista. Koska integraatio on symbolisesti tuotettu, tulkinnat sen historiasta uudelleentuottavat ja muuttavat ymmärtämystämme integraatiosta. Pyrkimyksenä on kyseenalaistaa vallitsevia käsityksiä, esimerkiksi sitä, että vastarintaliikkeen ajatukset olisivat kehittyneet poliittisessa tyhjiössä tai että poliitikoilla ja byrokraatioilla ei sodan jälkeisessä tilanteessa ollut mahdollisuutta toimia toisin.

Näiden tendenssien perusteella näyttää siltä, että uusi integraatiohistorian lukutapa on hitaasti muotoutumassa. Tämän uuden lähestymistavan – joka edelleen on hyvin heterogeeninen – kulmakiven muodostaa relativistinen ajatus siitä, ettei ole olemassa yhtä oikeata integraation ideaa ja että integraation mekanismeista ei pystytä antamaan lopullista tulkintaa. Ajatus on lähellä nominalistisista ja ”anti-fundamentalistisista” lähtökohdista ponnistavaa

Umschreibungia, joka haastaa itsestäänselvyydet, hylkää lopulliset näkemykset ja kyseenalaistaa aikaisemmat selitysmallit (ks. Nelson 1990; Rorty 1989).

Umschreibungin tapaan uudet integraatiohistorian lukutavat korostavat näkökulmaa, perspektiiviä, eivätkä pyri idealistien tai revisionistien tapaan kaiken kattavaan kokonaisselvitykseen. Tähän tutkimusten perspektivismiin haetaan syvyyttä liittämällä tutkimukset teoreettiseen kiinnekohtaan tai uuteen mielenkiintoiseen kontekstiin. Näin voidaan ylittää idealistien suppea sotaan keskittyvä intellektuaalinen kontekstualisointi ja revisionistien rajoitettu *policy-making*-näkökulma. Aidon Umschreibungin tapaan historiallisten tapahtumien kontekstualisointi nousee keskeiseen asemaan, kun samaan tutkimusaineistoon otetaan erilaisia perspektiivejä. Esimerkkinä tästä on natsien Eurooppa-ajattelun käyttäminen nykyisen integraatioajattelun mittatikkuna tai integraation suhteuttaminen 1940- ja 1950-lukujen filosofiisiin virtauksiin.

Uusien tulkintojen suhde historiankirjoituksen poliittisuuteen on muuttunut. Menneiden tilaisuuksien, kadotettujen toimijoiden ja hävinneiden näkemysten rekisteröinti ja rekonstruktio sekä anti-fundamentalismi asettavat uudet tulkinnat oppositioon aikaisempien tutkimusten kanssa. Toisin kuin kaksi aikaisempaa traditiota integraation uustulkinnassa ei tarkoitus ole pelkästään selittää realisoituneita mahdollisuuksia vaan kuvata menetettyjä tilaisuuksia toimia toisin. Näin integraatiohistorian Umschreibung on osaltaan hävinneiden ja kadonneiden näkemysten historiaa. Tämä lähtökohta vääjäämättä painottaa katkoksia ja epäjatkuvuuksia historiasa toisin kun kaksi aikaisempaa traditiota. Integraatiohistoria muodostuu historiallisista valinnoista ja ratkaisusta, jotka osittain sattuman perusteella ovat johtaneet tiettyyn nykytodellisuutta määrittävään lopputulokseen. Kouriintuntuva esimerkki sattumanvaraisuudesta on EDC:n kaatuminen Ranskan parlamentin alahuoneessa kesällä 1954. Tapahtumaan vaikuttivat monet sisä- ja ulkopoliittiset tekijät Ranskan pääministerin persoonallisuudesta Ranskan sosialistien sisäisiin ristoriitoihin ja Britannian diplomaatiasta Ranskan dekolonisaation vaikeuksiin. Tulos on se, että lopputulos oli kaikkea muuta kuin ennalta arvattavissa ja in-

tegraatiohistoriaa olisi voitu joutua kirjoittaman hyvinkin erilaisissa olosuhteissa (ks. Dwan 1996).

Historiallisten vaihtoehtojen esittely pyrkii muuttamaan nykyistä ymmärtämystämme integraatiosta ja on siten relevanttia nykypäivän integraatiokeskustelun kannalta (ks. Ball 1988, 14–17). Uusilla tulkinnoilla on usein kiinne-kohta nykypäivän integraatiokeskustelussa. Menneisyyden ratkaisujen, keskusteluiden ja vaihtoehtojen nostaminen esille on myös osa nykykeskustelua. Hyvä esimerkki on vastarintaliikkeiden radikaalin ja republikanistisen retoriikan esiin kaivaminen tilanteessa, jossa EU:ta pyritään saamaan lähemmäs kansalaisia ja luomaan perusoikeudet listaavia asiakirjoja (ks. Taalas 1995b). Tällä tavoin integraation uustulkinnoilla voi olla tarjottavaa ajankohtaiseen integraatiokeskusteluun.

Lopuksi

Euroopan integraatio on kaikkien historiallisten tulkintojen mukaan tiettyyn aikaan, paikkaan ja historialliseen kokemukseen liittyvä monimuotoinen projekti, jonka ymmärtäminen edellyttää näiden erityisolosuhteiden tuntemista. Tulkintojen näkemykset eroavat siinä, mitkä ovat integraation keskeiset mekanismit ja tavoitteet. Idealistinen tulkinta näkee integraation tietyn ikiaikaisen ajatuksen realisoitumisena, kun revisionistinen lähestymistapa puolestaan korostaa kansallisvaltioiden tiukkoja neuvotteluita, joissa pyritään omien etujen maksimoimiseen ottaen huomioon muiden perustellut näkemykset, jolloin integraatio näyttää kansallisvaltioiden uutena keinona keskinäisriippuvuuden hallinnoimiseksi. Uusissa kriittisissä tulkinnoissa ei sen sijaan ole haettu yhtä kaiken kattavaa selitystä integraatiolle, vaan niissä painotetaan ilmiön monisyisyyttä ja tarvetta ymmärtää integraatiota siihen liittyvistä argumentatiivisista ja muista käytännöistä lähtien. Taustaoletuksena on integraation luonne sosiaalisesti tuotettuna symbolisena ilmiönä: integraatioksi ymmärretään se, minkä keskustelu integraatioksi nimeää.

Kaikilla tulkinnoilla on oma poliittinen ohjelmansa, ja Koselleckin esittämä kolmijako erilaisiin historiankirjoituksen poliittisiin traditioihin sopii hyvin integraatiohistoriaan. Integ-

raation Aufschreibungin eli idealistien tavoitteena on integraatioon liittyvien ratkaisujen perusteleva ja legitimoiva. Tässä valossa integraatio esitellään teleologiseksi ja vääjämättömäksi prosessiksi, jossa ikiaikainen idea hitaasti muodostuu todeksi. Samassa yhteydessä ylistetään pientä miesjoukkoa, jonka annetaan ymmärtää muuttaneen historian kulua. Vaikka revisionistit Fortschreibungin hengessä hyökkäävät väkevästi idealistien poliittiseksi leimattua tulkintaa vastaan, myös revisionistit tekevät kaikkensa samojen ratkaisujen legitimoimiseksi. Tämä tosin tehdään eri argumentein painottamalla integratiivisten ratkaisujen välttämättömyyttä kansallisvaltiolle sodanjälkeisissä ristipaineissa. Idealistien sanomaa muutetaan myös siinä, että revisionistit eivät pidä integraatiota kansallisvaltioiden yläpuolella olevana projektina vaan vankasti hallitusten käsissä olevana neuvotteluprosessina, jonka lopullinen tavoite määräytyy kansallisvaltioiden etujen perusteella. Historiankirjoituksen uudet kriittiset tuulet, integraation Umschreibung, taas pyrkivät kyseenalaistamaan keskeisiä idealistien ja revisionistien näkemyksiä ja erityisesti kyseenalaistamaan molempiin liittyvän itsensäselvyyden ja automaattisuuden. Tähän on pyritty menneiden ja hylättyjen vaihtoehtojen tarkastelulla.

Yleisesti voi todeta, että integraation Umschreibung on edelleen kesken. Se näyttäisi tarjoavan mielenkiintoisia mahdollisuuksia ja haasteita rekonstruoida menneitä ideoita, käsitteitä ja keskusteluja ja heittämillä nämä nykykeskustelun purtavaksi. Kunnianhimoisena tavoitteena on hävinneiden ajatusten hedelmällinen dialogi nykyisten poliittisten keskustelujen kanssa ja nykyisen keskustelun arviointi historian valossa.

Integraatiohistoriallisilla tulkinnoilla on suora merkitys viime aikoina Suomessakin virinneelle keskustelulle EU:n tulevaisuudesta. Kaikki integraatiopuheenvuorot pohjautuvat joihinkin integraation historiasta tehtyihin tulkintoihin, ja tällöin joudutaan vääjämättä ottamaan kantaa myös integraatiohistorian tulkintatapoihin. Toisaalta integraatiohistoria avaa mielenkiintoisia näkökulmia esitettyjen ajatusten tarkasteluun historiallisten tapahtumien valossa. Esimerkiksi voi ottaa pääministeri Paavo Lipposen 10.11.2000 Bruggessä pitämän

puheen.¹⁸ Sen keskeinen momentti oli haastaa revisionistien vaalima kansallisvaltioiden ekluusiivinen neuvottelu-oikeus ja valta integraatioon ehdottamalla laajaa konklaavia pohtimaan laajentumisen jälkeisen EU:n instituutioita. Lipposen esittämän lähestymistavan historiallinen referenssipiste on 1940-luvun lopun Eurooppa-aaite ja erityisesti vuonna 1948 pidetty Haagin kokous, jossa edellisen kerran vastaava lähestymistapa oli voimissaan: kokouksen suositusten perusteella syntyivät sekä Brüggen College of Europe että Euroopan Neuvosto. Tosin suuret valtiot, erityisesti Ranska ja Britannia, pelasivat kokouksen ideoilla omaa valtapoliittista peliään ja lopputulos jäi kauas Haagin kokouksen osallistujien tavoitteista. Euroopan Neuvostosta ei tullut ylikansallisen Euroopan ydintä, kuten toivottiin. Aika näyttää, ovatko suuret valtiot nyt valmiimpia luopumana pyrkimyksistään vaikuttaa instituutioiden rakentamiseen. Viimeaikaiset kokemukset eivät juuri toiveita anna.

LÄHTEET

- Acheson, Dean. 1969. *Present at the Creation – My Years at the State Department*. New York: Norton.
- Adenauer, Konrad. 1965. *Erinnerungen 1945–1953*. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt.
- Ball, Terence. 1988. *Transforming Political Discourse – Political Theory and Critical Conceptual History*. Oxford: Blackwell.
- Becker, Josef ja Franz Knipping (toim.). 1986. *Power in Europe? Great Britain, France, Italy and Germany in a Postwar World 1945–1950*. Berlin: de Gruyter.
- Bossuat, Gérard. 1992. *La France, l'aide américaine et la construction européenne 1944–1954*. Paris: Imprimerie Nationale.
- Boyce, Robert. 1989. British Capitalism and the Idea of European Unity between the Wars. Teoksessa Peter Stirk, (toim.). *European Unity in Context – The Interwar Period*. London: Pinter.
- Bullen, Roger ja M. E. Perry. 1986. *Documents on British Policy Overseas*. Series II. Vol.1 The Schuman Plan. Council of Europe and Western European Integration May 1950 – December 1952. London: HMSO.
- Bullock, Alan. 1983. *Ernst Bevin, Foreign Secretary 1945–1951*. Oxford: Oxford University Press.
- Burgess, Michael. 1990. Political Catholicism, European Unity and the Rise of Christian Democracy. Teoksessa M. L. Smith ja Peter Stirk (toim.). *Making the New Europe – European Unity and the Second World War*. London: Pinter.
- Cairncross, Alec. 1982. *Anglo-American Collaboration 1942–1949*. Oxford: Clarendon Press.
- Danchev, Alex. 1993. *Oliver Franks – The Founding Father*. Oxford: Clarendon Press.
- Deering, Mary Jo. 1991. *Denis de Rougemont l'Européen*. Lausanne: Fondation Jean Monnet pour l'Europe.
- Deighton, Anne. 1995. Introduction. Teoksessa Anne Deighton (toim.), *Building Postwar Europe: National Decisions Makers and European Institutions, 1948–1963*. London: Macmillan.
- Deighton, Anne. 1993. *The Impossible Peace – Britain, The Division of Germany, and the Origins of the Cold War*. Oxford: Clarendon Press.
- Dell, Edmund. 1995. *The Schuman Plan and the British Abdication of Leadership in Europe*. Oxford: Clarendon Press.
- Dinan, Desmond. 1994. *Ever Closer Union? An Introduction to the European Community*. Boulder, Colorado.
- Duchêne, François. 1994. *Jean Monnet: The First Statesman of Interdependence*. New York: Norton.
- Dwan, Renata. 1996. *Uncommon Community: France and the European Defence Community 1950–1954*. Väitöskirja, Oxfordin yliopisto.
- Edmonds, Robin. 1986. *Setting the Mould: The United States and Britain, 1945–1950*. Oxford: Clarendon Press.
- Ellwood, David. 1992. *Rebuilding Europe: Western Europe, America and Postwar Reconstruction*. London: Longman.
- Fontaine, Pascal. 1990. *Une Idée neuve pour l'Europe. Le Déclaration Schuman 1950–1990*. Documentation Européenne, Périodique 3/1990.
- Foreign Relations of United States 1950*, Vol. III. 1977. The British Commonwealth: Europe. Washington: Government Printing Office.
- Galtung, Johan. 1973. *The European Community: A Superpower in the Making*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gaddis, John Lewis. 1987. *The Long Peace: Inquiries into the History of the Cold War*. Oxford: Oxford University Press.
- Gerbet, Pierre. 1983. *La construction de l'Europe*. Paris: Imprimerie National.
- Gerbet, Pierre. 1956. La genèse du plan Schuman – des origines à la déclaration du 9 Mai 1950. *Revue française de science politique* VI:3.
- Gillingham, John. 1991. *Coal, Steel and the Rebirth of Europe: The Germans and French from Ruhr Conflict to Economic Community*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gunnell, John. 1987. *Political Theory: Tradition and Interpretation*. New York: University Press of America.
- Hitchcock, William I. 1998. *France Restore: Cold War and the Quest for Leadership in Europe 1944–1954*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Hogan, Micheal. 1987. *The Marshall Plan: America, Britain, and the Reconstruction of Western Europe, 1947–1952*. Cambridge: Cambridge University Press.

¹⁸ <http://www.vn.fi/vnsuomi/puhe/20001110.htm>.

- Koselleck, Reinhart. 1988. Erfahrungswandel und Methodenwechsel. Eine historisch-antropologische Skizze. Teoksessa Christian Maier and Jörn Rüsen (toim.), *Historische Methode*. München: DTV
- Kuhn, Thomas. 1970. *The Structure of Scientific Revolutions*. Chigaco: University of Chigaco Press.
- Lecerf, Jean. 1965. *Histoire de l'Unité Européenne*. Paris: Gallimard.
- Leffler, Melvyn. 1992. *The Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration and the Cold War*. Stanford: Stanford University Press.
- Lipgens, Walter. 1962. European Federation in the Thought of Resistance Movements during World War II. *Central European History*. 1:1.
- Lipgens, Walter. 1982. *A History of European Integration, Vol.1: 1945–1947*. Oxford: Clarendon Press.
- Lipgens, Walter (toim.). 1985. *Documents on the History of European Integration, Vol 1: Continental Plans for European Union*. Brussels: Walter de Gruyter.
- Lipgens, Walter (toim.). 1986. *Documents on the History of European Integration, Vol. 2: Plans for European Union in Great Britain and in Exile*. Brussels: Walter de Gruyter.
- Lipgens, Walter ja Wilfried Loth (toim.). 1988. *Documents on the History of European Integration, Vol. 3: The Struggle for European Union by Political Parties and Pressure Groups in Western European Countries 1945-1950*. Brussels: Walter de Gruyter.
- Lipgens, Walter ja Wilfried Loth (toim.). 1991. *Documents on the History of European Integration, Vol. 4: Transnational Organizations of Political Parties and Pressure Groups in the Struggle of European Unity 1945-1950*. Brussels: Walter de Gruyter.
- Loughlin, John. 1989. French Personalist and Federalist Movements in the Interwar Period. Teoksessa Peter Stirk (toim.), *European Unity in Context: The Interwar Period*. London: Pinter.
- Lynch, Frances. 1984. Resolving the Paradox of Monnet Plan: National and International Planning in French Reconstruction. *Economic History Review* 89:2.
- Maier, Charles. 1993. The Making of "Pax Americana": Formative Moments of the United States Ascendancy. Teoksessa R. Ahman ja Adolf M. Birke (toim.), *The Quest for Stability: Problems of Western European Security 1918-1957*. Oxford: Oxford University Press.
- Marjolin, Robert. 1989. *Architect of European Unity: Memoirs 1911–1986*. London: Weidenfeld and Nicholson.
- Massip, Roger. 1973. Ce-jour-là l'Europe est né.... Teoksessa *La greffe européenne*. Lausanne: Fondation Jean Monnet pour l'Europe.
- Mélandri, Pierre. 1980. *Les États-Unis face à l'Unification de l'Europe, 1945–1954*. Paris: Pedone.
- Milward, Alan. 1984. *The Reconstruction of Western Europe 1944–1951*. London: Routledge.
- Milward, Alan. 1989. Was the Marshall Plan Necessary? *Diplomatic History* 13:2.
- Milward, Alan. 1992. *The European Rescue of the Nation State*. London: Routledge.
- Milward, Alan. 1995. Allegiances: The Past and the Present. *Journal of European Integration History* 1:1.
- Milward, Alan, Frances Lynch, Frederico Romero, Ruggiero Ranieri, Vibeke Sorensen. 1993. *The Frontier of National Sovereignty: History and Theory 1945-1992*. London: Routledge.
- Milward, Alan ja Vibeke Sorensen. 1993. Interdependence or Integration? A National Choice. Teoksessa Alan Milward, Frances Lynch, Frederico Romero, Ruggiero Ranieri, Vibeke Sorensen, *The Frontier of National Sovereignty: History and Theory 1945–1992*. London: Routledge.
- Monnet, Jean. 1976. *Mémoires*. Paris: Fayard.
- Moravcsik, Andrew. 1999. *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from messina to Maastricht*. London: UCL Press
- Morgany, P.J. 1990. The Italian Fascist New Order in Europe. Teoksessa M. L. Smith ja Peter Stirk (toim.), *Making the New Europe: European Unity and the Second World War*. London: Pinter.
- Nelson, John. 1990. Political Foundations for the Rhetorical Inquiry. Teoksessa Herbert Simons (toim.), *Rhetorical Turn: Invention and Persuasion in the Conduct of Inquiry*. Chigaco: University of Chigaco Press.
- Pinder, John. 1989. Federalism in Britain and Italy: Radicals and the English Liberal Tradition. Teoksessa Peter Stirk (toim.), *European Unity in Context: The Interwar Period*. London: Pinter.
- Poidevin, Raymond (toim.). 1986. *Origins of European Integration (March 1948 – May 1950)*. Bryssel: Bruylant.
- Poidevin, Raymond. 1986. *Robert Schuman homme d'état 1886-1963*. Paris: Imprimerie Nationale.
- Rappaport, Armin. 1981. The United States and European Integration: The First Phase. *The Journal of Diplomatic History* V:2.
- Reuter, Paul. 1951. La conception du pouvoir politique dans le plan Schuman. *Revue française de science politique* I:2.
- Roll, Erik. 1985. *Crowded Hours: An Autobiography*. London: Faber and Faber.
- Roobol, W.H.. 1990. The Prospects for the German Domination of Europe in the Era of the World Wars. Teoksessa M. L. Smith ja Peter Stirk (toim.), *Making the New Europe European: Unity and the Second World War*. London: Pinter.
- Rorty, Richard. 1989. *Contingency, Irony and Solidarity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rougemont, Denis de. 1962. *Le chances de l'Europe*. Neuchâtel: Editions de la Baconnière.
- Rougemont, Denis de. 1965. *The Idea of Europe*. New York: Macmillan.
- Roussel, Eric. 1996. *Jean Monnet 1888–1979*. Paris: Fayard.
- Schuman, Robert. 1990/1953. Origines et élaboration du plan Schuman. Teoksessa *La naissance d'un continent nouveau*. Lausanne: Fondation Jean Monnet pour l'Europe.
- Schwabe, Klaus (toim.). 1988. *The Beginnings of the Schuman Plan*. Baden-Baden: LGDJ.

- Schwartz, Thomas. 1991. *America's Germany: John J. McCloy and the Federal Republic of Germany*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Seydoux, François. 1975. *Mémoires d'outre-Rhin*. Paris: Grasset
- Smith, M.L. 1990. The Anti-Bolshevik Crusade and Europe. Teoksessa M. L. Smith ja Peter Stirk (toim.), *Making the New Europe: European Unity and the Second World War*. London: Pinter.
- Smith, M.L. ja Peter Stirk (toim.). 1990. *Making the New Europe: European Unity and the Second World War*. London: Pinter.
- Spierenburg, Dirk ja Raymond Poidevin 1994. *History of High Authority of the European Coal and Steel Community*. London: Weidenfeld and Nicholson.
- Stirk, Peter (toim.). 1989a. *European Unity in Context: The Interwar Period*. London: Pinter.
- Stirk, Peter. 1989b. Authoritarian and National Socialist Conceptions of Nation, State and Europe. Teoksessa Peter Stirk (toim.), *European Unity in Context: The Interwar Period*. London: Pinter.
- Taalas, Janne. 1995a. Political aspects of Reading Early Integration: From Writing Down to Rereading Early Integration History. Teoksessa Janne Taalas, *Political Foundations of European Integration: Three Studies on Language and Politics of European Unity, 1941–1950*. Lisensiaatintutkimus, Jyväskylän Yliopisto.
- Taalas, Janne. 1995b. Discontinuities in the Rhetorics of European Unity: Reconstruction of Two Commonplaces of European Unity, 1941–1948. Teoksessa Janne Taalas, *Political Foundations of European Integration: Three Studies on Language and Politics of European Unity, 1941–1950*. Lisensiaatintutkimus, Jyväskylän Yliopisto.
- Urwin, Derek. 1989. *Western Europe since 1945: A Political History*. London: Longman.
- Wall, Irvin. 1991. *The United States and the Making of Postwar France, 1945–54*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Weigal, David ja Peter Stirk. 1992. *The Origins and Development of the European Community*. London: Leicester University Press.
- White, Ralph. 1989. The Europeanism of Coudenhove-Kalergi. Teoksessa Peter Stirk (toim.), *European Unity in Context: The Interwar Period*. London: Pinter.
- Young, John W. 1990. *France, the Cold War and the Western Alliance: French Foreign Policy and Post-War Europe*. London: Leicester University Press.
- Young, John W. 1984. *Britain, France and the Unity of Europe 1945–1950*. London: Leicester University Press.